

Dr. Sántha András orvosezredes, az orvostudományok kandidátusa

Orvosi nyelvünk magyarságáról

„Idegen szavakat használunk szükségtelenül. Helytelenül használjuk ezeket a szavakat. Miért mondjuk: defektusok, amikor mondhatjuk: hibák, hiányok, fogyatékoságok?”

(Lenin: Az orosz nyelv megtisztításáról. Pravda, 1924. dec. 3.)

Napjaink egyik legdivatosabb kulturális mozgalma a nyelvvédelem. Nem telik el hét, hogy ne találkoznánk a rádióban, a televízióban, az újságokban hozzáértő, jószándékú, de sokszor a pusztába kiáltott szó sorsában osztozó nyelvvédő írásokkal.

Orvosi nyelvünk magyarosításáért és magyarságának megtartásáért már a múlt század közepe táján megindult a küzdelem és ez még ma sem szünetel. Kezdetben a latin—görög szakkifejezéseknek megfelelő magyar szavak gyártása és elfogadtatása volt a cél, ma már megelégszünk vele, ha orvosi szaknyelvünk nagyjából megfelel a magyar köznyelv törvényszerűségeinek és a stílusztika fő követelményeinek: szabatosság, világosság, magyarság. Sajnos, éppen ezek ellen követünk el naponta és nem is mindig bocsánatos bűnöket.

Amikor azt a feladatot kaptam, hogy írjak a katonarvosi nyelv magyartalanságairól, feladatomban első pillanatra könnyűnek látszott, hiszen csak át kell nézmem a Honvédorvos cikkeit, kiírni a legkirívóbb nyelvi vétségeket, valamelyes rendszerbe szedve fel is sorolhatom őket okulásul a jövődő —, netán bosszantásul a régebbi cikkek szerzői számára. Csakhogy a dolog korántsem ilyen egyszerű. Részint korábbi szerkesztői munkaköröm, részint régi érdeklődésem folytán rendszeresen figyelemmel kísérem a nyelvvédelmi kiadványokat és publikációkat, ezért összehasonlíthatom az általában vett tudományos nyelv és a szűkebb katonarvosi szakmai nyelv használata közben előforduló hibákat. Sajnálatos, hogy a cikkem végén felsorolt néhány népszerűsítő kiadványban kipécézett *majdnem minden* nyelvi vétség a katonarvosi szaknyelvben is ott díszel, nekem tehát legalábbis egy könyvnyi terjedelemre lenne szükségem, ha valamennyit sorra akarnám venni. Ezért is, meg az olvasó türelmének kímélése végett is, eleve eltekintek a rendszerezéstől és csupán a legáltalánosabb és legszembetűnőbb fogyatékoságokra térek ki.

* A szerkesztő bizottság felkérésére írt közlemény.

1. Igen gyakori törekvésük szerzőinknek a *szakszerűsködés, vagyis stílusuk szabatoságát a szakkifejezések tömegének felsorakoztatásával annyira előtérbe helyezik, hogy ennek oltárán feláldozzák a világosságát és magyarságát. Megfelelkeznek róla, hogy ha abban a bizonyos szakmai zsargonban írnak is, amelyet egymásközi napi érintkezésben a szűkebb szakma művelői megszoktak, akkor írásművük is csak a szűkebb szakma szakemberei számára érthető, az olvasók nagyobb hányadát kitevő más szakmájuk számára érthetetlen és élvezhetetlen.*

„Van azonban egy jelenség, amely többé-kevésbé minden szakmai írásra rányomja bélyegét, ez a túlszakosodás, a befelé fordulás, elhivatalosodás, a mindennapi nyelvtől, az általános nyelvhasználattól való eltávolodás, hovatovább már elszakadás. Szakíróink többsége szinte ösztönösen kerüli a köznapi, közérthető kifejezéseket, igyekszik mindent a lehetőségekhez képest bonyolultan, „szakszerűen”, „tudományosan” kifejezni.” „... minden szakterület törekszik arra, hogy a mindennapi beszéd pongyola szóhasználata helyett kialakítsa saját egyértelmű, minden bizonytalanságtól, félreérthetőségtől mentes terminológiáját. Csakhogy ez a „tárgyas” stílus sokszor éppenséggel a világosság ellen vét, s a fölösleges túlszakosodás egy hovatovább érthetetlen madárnyelvet eredményez, amelyet a szűkebb szakmán kívül csak kevesen értenek meg. Pedig minden szakterület joggal törekszik arra, hogy eredményei közkinccsé váljanak.”

„A túlszakosodásnak, az elhivatalosodásnak legfőbb veszélye abban van tehát, hogy nem értenek meg bennünket.”

„Nem fölösleges pedantéria tehát az igényes, világos, közérthető nyelvi kifejezésre való törekvés: ez a záloga és biztosítéka annak, hogy mondanivalónk eljuttat oda, ahova szántuk. Mert mit érnek a nagy gondolatok, ha egy-egy könyv, folyóirat lapjai közt maradnak, ... mert leköti őket a kifejezés nehézkessége, bonyolultsága.” (Lőrincze, 7, 395—401. old.). „... azt azonban mégsem nézhetjük jó szemmel, hogy jó néhány szaktudásunk szinte már nem is magyar nyelven ír, annyira teleltömködi mondatait a szakmai műnyelv sajátos elemeivel.” (Grétsy: 2, 83. old.).

Azt hiszem, az idézetekből (majdnem azt írtam: „*vonatkozó* idézetekből”, ahogyan most divatos...) ennyi is elég ahhoz, hogy megvilágítsam, miről szól a fáma, mégis egyet kell értenem ezzel a megjegyzéssel is:

„Hogy egészen szűk, mondhatnám bizalmas szakmai körben hogyan cserélik ki tudományos nézeteiket egy-egy szakterület legjobbjai, az tulajdonképpen az ő belügyük. Ha azonban egy cikk vagy egy önálló munka több ezer vagy akár csak ezer példányban nyomtatásban is megjelenik, akkor ezzel a szóban forgó tudományos mű már bizonyos fokú publicitásra, nyilvánosságra tesz szert, s ennek megszövegezésében is érződnie, tükröződnie kell. Tehát... túlságosan... zsargonszerűnek... érzem az ilyenféle mondatokat:

„Vizsgálataink szerint, míg a normálisan oxygenisált vagy egyöntetűen anoxiás kutyaszívek elektromosan stabilok, addig foltos szív esetén éppen a koordináló mechanizmus elromlása miatt instabilitás alakul ki: M. Belorv. Arch. 1961. 3:90.” (Ferenczy G.: Hivatalos és tudományos nyelvünk magyartalanságai. cit. Grétsy: 2, 83. old.).

Előfordul-e a Honvédorvos cikkeiben ilyesmi? Sajnos, bőven, íme csak néhány szemelvény:

— „Az ún. „potenciális” kategóriába tartozó characteropathiák előzetes kvalifikálása, szubjektív panaszai, intrapsychés, dysharmoniájuk figyelembe vételé-

vel, esetleges psychopathológiai test-módszerek alkalmazásával, nem lenne helyes, hiszen ezek tekintélyes része adaptálódik, képes helytállni, sőt a katonai életforma hatására önfegyelmező készségük erősödik, a magas fokban szervezett katonai életforma pozitív hatást gyakorol rájuk." (Honvéddorvos 20. évf. 155. old. 1968., a *továbbiakban így*: 20:155.).

— „Az alacsony horizont syndromájával szemléltetni akartam, hogy repülés közben a fő vizuális kontaktusunk a horizont. (22:173.).

— „... az agy vegetatív központi részében végbemenő functionális folyamatok reflexes hatást fejtenek ki a subcutan neurovascularis rendszerre.” (20:134.).

— „Az ún. schiziform psychosisok jó remissióval s az acut paranoid reakciók ht. viszonylatban hosszmetzetben bírálendók el.” (27:42.).

— „Hasonló alapelv szerint kell eljárni az extracerebrális somatikus noxák által provokált ún. exogen reactiv psychosisoknál.” (27:43.).

— „A betegek intenzíven megélik a kollektíván kívüli izolációt, a szociális és érzelmi kontaktus-zavarokat.” (23:177.).

— „... a bőrgyógyászat... az egész medicinának szerves része, amelynek correlációs pathológiai vonatkozásaival integrálódik. (27:67.).

— „... így a dermatológiára is geroprophyllacticus és gerotherapeuticus kérdéseket és problémákat vet fel.” (27:71.).

— „Emelkedés közben korrektil orientálódik a „G”-vektor által, de amint horizontális repülésbe megy át, centripetális gyorsulás támad, mely a gravitációval összegeződve, olyan rezultánst eredményez, mely azt az érzést kelti a pilótában, hogy hátra hajolt, vagyis a gép orrát felemelte.” (22:174.).

— „Meg kívánjuk itt említeni, hogy nagyfokú differenciál-diagnosztikai gyakorlatot, tapintatot, humánus szemléletet igényel ez az elbírálás, hiszen a minősítés során az előbbi elvek figyelembevételével el kell kerülnünk, hogy jelentős számban adódó persistáló infantilis vagy pubertás reakciókat, esetleg reálishan akceptálható súlyos környezeti szituációkból eredő alkalmi reakciókat ne bélyegezzünk véglegesen kóros személyiség szerkezetnek, mert ebből a minősített egyének számára hátrányos, elmarasztaló jellegű következmények származhatnak.” (20:151:—152.).

2. Némelyik idézetből egy további hibánk is kiderül, amelyre példa az utolsó idézet, ezt a hibát talán „*mindent — egy-mondatban — elmondani — akarás*”-nak lehetne nevezni: telezsúfoljuk mondatainkat sokszoros mellés és alárendeléssel, mire az olvasó a féloldalmi mondat végére vergődik, eléjét rég elfelejtette. Ez a hiba szintén a világos stílus ellensége. Ha a szerzők logikai rendben széttördelnék mondat-kígyóikat, semmit sem veszítenének szakszerűségükből, de sokat nyernének érthetőségben!

Szakmai zsargonnak kell vélnem a következő mondatot is:

„Sorozáskor *be kell vonultatnunk* egy másik vegetatív neuroticus működészavart: *az enuresis nocturnát*.” (27:45). Az olvasónak önkéntelen komikus asszociációi támadnak, ha elképzeli, hogy a valamilyen formában megszemélyesített *betegség* baktat befelé a laktanyába, kezében a „kis-edénnyel” ...

3. Ugyancsak vétének a stílus világossága ellen, akik *nem szerkesztik meg szerkezeteiket*. Ez így nem nagyon érthető, de az ilyen mondatok sem kevésbé érthetetlenek:

„A vérképzés szabályozás kutatás 1906-ban Carnot és Deflandre vizsgálataival kezdődött.” (27:177.).

Az olvasó találgatja, hogy mi kezdődött 1906-ban: a vérképzés, a szabályozás vagy a kutatás. Az ilyen példákat oldalakon sorolhatnám. Néhány kirivóbb:

— „...sérülések nagyrésze is üveg, illetve kés okozta arteria ulnaris, illetve radialis sérülés...” (23:101.).

Milyen lehet a „kés okozta arteria” és hogyan lehet a „sérülések nagyrésze is üveg”?... Biztosan nem ezt akarta mondani a szerző, de ezt írta!

— „A legnagyobb vasszint emelkedést latens vashiánybetegségben észleljük...” (23:91.).

Önként adódik a kérdés: mire jó „a legnagyobb vasszint” további emelkedése?

— „...romlott a keringés a kézen egyidejű arteria ulnaris és radialis lekötése után.” (23:91.).

Itt is furcsaság az „egyidejű arteria”! Sok baj van ezekkel az artériákkal...

— „Másik, teflon prothesissel helyreállított szűrt artéria brachialis sérülése után...” (23:103.).

Ezt úgy értsük, hogy a szűrt artériát teflon-protézissel helyreállították, majd utána megsérült? A szöveg ezt állítja!

— „Az eddig ismertett vérből történő minden meghatározás...” (24:132.).

A szerző nem a „vért”, hanem a *módszereket* ismertette!

— „A jelenleg egy csoportba sorolt májkárosodást okozó sejt méreg jellegű anyagok...” (24:233.).

Itt — ha jól értettem — arról van szó, hogy a májkárosodást egy csoportba sorolták (mivel?) és ezt egy sejt okozta, de mit keresnek itt „méreg jellegű anyagok”?

4. *Képzavart* szintén sokszor okoz a figyelmetlen fogalmazás, erre is néhány példa:

— „A vizsgálat mindig *mezítláb, rövid nadrágban* történik” és analógjai: „A sarokcsont helyzetét *háttal állva* vizsgáljuk”, meg: „*Mezítláb* jobban észrevehető a sántítás...” (26:132.).

Még rosszmájúság sem kell hozzá, hogy elképzeljük a *rövidnadrágos, mezítlábas orvost*, amint *háttal állva a betegnek* vizsgálhatja annak sarokcsontját és sántítását... A további vizsgálathoz azonban az orvos leülhet:

— „*Majd ülve vizsgáljuk* a Chopart- és Lisfranc-izületekben kivehető mozgások mértékét...”

(Arról nem ír a szerző, hogy az orvos ekkor már felhúzhatja-e a cipőjét.)

— „...honvéd... vasúti kocsii tetejére mászott, ívfénytől *ruházata* lángot fogott, és a kocsii tetejéről *leesett*.” (24:142.).

Itt azt látjuk, hogy a lángoló ruházat leesik a kocsii tetejéről, de nem tudjuk, mi történt a honvéddal.

— „Az első beteget appendicitis acuta diagnózissal vették fel a *gyengélkedőre*, amely figyelmeztet a klinikai tünetek atipusosságára.” (24:7).

Nem a „gyengélkedő” figyelmeztet, hanem az appendicitis acuta diagnózisa, ezért át kell fogalmazni: „Az első beteget a gyengélkedőre app. ac. dg.-sal vették fel s ez figyelmeztet...”

— „A *shock-állapotot* csak több óra elteltével... sikerült rendeznünk, s a továbbiakban *intermittáló prednisolon* adagolásával *fenntartanunk*.” (23:189).

Nem beszélve róla, hogy a gyógyszerek között nem találtam „*intermittáló prednisolont*”, ez még életveszélyes szer is lehet, mert a sokkot vele sikerült *fenntartani* (vajon minek?).

— „Az *ételmérgezés* *hygiéne* rendszabályainak megsértése... (24:4).

valószínűleg valamilyen új tudományszak, mert eddig csak *élelmezéshigiéniát* ismertünk.

— „A hőkárosodott bőr *keringése*... csak 36—48 óra múlva *tér magához*... (24:17).

furcsa megszemélyesítés!

— „...a foglalkozási jelleg elismerésével már önmagában *nagyobb súlyt* s így több gondoskodást lehetne *biztosítani a védelemre*... (20:119).

minek a „nagy súly” a védelemre? A kövérek jobban védekeznek?

5. A *magyarosság ellen vétők* közé mindazokat besorolhatnám, akik feleslegesen tömik meg dolgozataikat idegen szavakkal, ill. idegenszerű nyelvi fordulatokat használnak. Ezeket nem csoportosítom, csak hibáikból mutatok be egy csokornyit:

— „A katonarvosok százai, ezrei erőfeszítése nyomán... (20:111).

halmozott genitivus, egyúttal szerkesztetlen szerkezet: „százainak és ezreinek.”

— „De a *csekély számú* klinikai *próbálkozások* máris biztató eredményei azonban jogossá teszik a reményt, hogy...” (27:38).

Kettős hiba: pleonazmus a *de* — *azonban*, idegenszerű a *határozatlan számnév után* (*csekély számú*) a *többes szám használata*. Az utóbbiból jócskán van még, pl.:

— „*nagymennyiségű* elfekvő *készletek*” (27:76.)

— „...előírt *galenikumok* mellett *sok* speciális... *házi galenikumok* is *készültek*.” (27:218).

— „A bőr osztály *nagy mennyiségű* *kenőcsigényeinek* kielégítésére...” (27:219).

— „Kemény alapú... *terimenagyobbodás*... illetve szalagok körül exostosist *jelentenek*.” (26:311).

— „... legalább akkora veszteségeket okozott... a fertőző ivóvíz miatt kirobant *vérhasjárványok*” (24:3).

Manapság divatos hiba az, hogy *elmarad a fő mondat és a jelzői mellékmondat számbeli egyeztetése*. Pl. a két utóbbi mondat, meg ez:

— „... tüdő-laesiók hasonlóak *azokhoz az elváltozásokhoz, amit az égett... bőrben találunk*.” (26:221).

Helytelen vonatkozás következtében értelmi zavar keletkezik:

— „Nagyot lendített a therápiában a *Sulfoguanidin* megjelenése a II. *világháború* éveiben, *melynek alkalmazása óta...*” (27:52).

Itt a vonatkozó névmás a legközelebbi egyes számú névszóhoz (világháború) tartozik, így adódik a „*világháború alkalmazása*” furcsaság!

Ez az utóbbi példa egyúttal egy másik modorosságra is rámutat: a *gyógyszerek nevét idegenszerűen, nagy kezdőbetűvel írjuk*. Erről írja *Tiszamarti* (9:11. old.):

„Akármilyen nagyhangú nevet adnak is valamely gyári szernek, nem emelkedik az sosem a tulajdonnév rangjára, tárgyi tömegnév marad az!”

„Ha a perhepart meg a somnifent nagy betűvel kell írni, akkor naggyal kell a kinint is, meg az arzént is. De nem kell!”

„Ellenszenves a gyógyszerkülönlegességeknek szöveg közben is nagybetűs írása”.

Gyakori a *nyakatekert körülményeskedés*, amikor azt mondjuk:

„a betegen vizsgálatot végzünk” (= a beteget megvizsgáljuk”);

„a kezelési eljárásra vonatkozó javaslatunkat megtettük” (= javasoltuk a kezelés módját);

„újabb mutatók felvételét a kísérleti év alatt *eszközöltük*” (újabb mutatókat... vettünk fel) stb. Sőt van olyan szerző is, aki így körülményeskedik:

„... az értekezleteken eltöltött idő csökkentését... a parancsnokkal történt meg-
egyezés alapján *csökkenteni lehet* (23:173).”

Ha a csökkentést csökkenti, abból növekedés lesz! Nagyon szeretjük a „*történő*” cselekményt:

— „az eszközökkel *történő* takarékoskodás” (= takarékoskodás az eszközökkel”);

— „a vezetés *felé történő javaslat*” (ez több légy egy csapásra: *nem a „vezetés”, mint elvont fogalom, hanem a „vezetőség”, „vezetők”; továbbá nem „felé”, hanem — -nak, -nek tett javaslat*).

Szeretjük a németes „*mutat*”-szerkezeteket: javulást, rosszabbodást, változást, módosulást, emelkedést, csökkenést, növekedést stb. stb. *mutat* (ahelyett, hogy igével jelölnénk a cselekvést: javul, rosszabbodik stb.). Ilyen „... az eredményeihez *mutatnak hasonlóságot*” 24:213), pedig magyarul: „*hasonlíttanak*”.

A „*felé*”-*féle* szerkezet bizonyára a mozgalmi nyelvből settenkedett be

tudományos nyelvünkbe: „... képviselni az eü. szolgálat szempontjait a laikusok *felé*” (23:18);

„... ezt kell hangsúlyozni az esetleges ilyen kételyekkel jelentkezők *felé* 23:22.).

Furcsa kifejezések ezek is:

— „*Felmerülhet a rendszer továbbfejlesztése is* (25:6):

nem világos: a továbbfejlesztés *igényéről, szükségességéről, lehetőségéről* akar-e a szerző beszélni?

— „A levegőionok az *emlős szervezetekre tett hatásmechanizmusáról* megállapították...” (25:53.).

A szerző valószínűleg a levegőionoknak az emlős szervezetekre gyakorolt (kifejtett) *hatásáról* akart írni, összekerve a *hatást* és a *hatásmódot* ebben az egyébként is suta mondatában.

— „... hogy kötelesség *szólítja törekednie* psychés egyensúlyának minél gyorsabb visszanyerésére (27:188.):

a Halotti Beszéd archaikus szele csapja meg az olvasót (v. ö. „*mondá neki élnie*”)

— „... a csontoknak egymáshoz *képesti* elmozdulását mutatja (26:310.).

Ezt a határozószót nem szoktuk melléknévvé „*átképezni*”!

Még mindig igen gyakori, hogy az *idegen szó véghangzója nem nyúlik meg*, ha magyar rag járul hozzá, és ilyesféle sutaságokat írunk:

„... a Plasmodex adása *contraindicalt*” (27:184.);

„szaporodik az *amoebas dysenteria* esetek száma” (27:58.);

„a *mortalitast* csökkentette” (27:70).

Fordítottja ennek az a modorosság, hogy *latinosan írt szakkifejezéseket végig magyaros ékezettel díszítünk*:

„A *collagén* által indukált *aggregáció*... (27:159.).

Nem halt még ki a *németes -nál, -nél*:

„A *betegnél* subtotalis strumectomia... *történt*... (27:139.).

„*Shockos* betegek~~nél~~ a dextrán *aggregáció (sic!)* hatását nagymértékben *potenciálja*...” (27:162.).

Végül elretentő például álljon itt egy „szakkifejezés”, amelyet nemrégiben olvastam egy kandidátusi értekezésben. Mintapéldája az idegenmajmoláson kívül (*anglicizmus* a kifejezések vonzat nélküli egymás mellé írása) a nagyképszerűségnek is:

„DNS dependens patkány májsejt mag in vitro RNS bioszintézis”. Elég nehéz ebből kihámozni, hogy olyan ribonukleinsavképzésről van szó, amely függ a dezoxiribonukleinsavtól, azonkívül olyan májsejtmagokban vizsgál-

ják, amelyeket patkányokból vettek ki. A szerző nem átalotta ezt és az ehhez hasonló kifejezéseket némelyik oldalon háromszor is leírni!

Úgy gondolom, már a fenti idézetek tömege is elég fárasztó volt annak, aki nem sajnálta a fáradságot elolvasásukra. Pedig hol maradt ez még a teljességtől! Főleg azért szorítkoztam a Honvédorvos frissebb évfolyamaira, hogy elkerüljem az esetleges vádat, mely szerint „régibűnököt” hánytorgatok fel. Sajnos, még ma is időszerű *Tiszamarti* idézett munkájának több mint harminc éves intelme:

„*Mindent, amit elfogadható magyar szóval kifejezhetünk, kötelességünk magyar szóval kifejezni*” (i. m. 41.). Azt javasolja, hogy *magyarral helyettesítsünk minden idegen szót, amely nem szakkifejezés*: diszkutál, konkludál, eliminál, demonstrál, reflektál, redukál, respektál, konstatál, szupponál, illusztrál, pauza, faktor, eklatáns, frappáns, precíz, intakt, domináló, komplikált, evidens, ominózus stb. stb.

Ami végül a *szakszók helyesírását* illeti, *Lőrincze* (6) elég világos szabályt említ:

„...az idegen szakszókat rendszerint akkor írjuk magyarosan, ha azok a szavak több tudomány területén is használatosak... Az olyan idegen szavakat, amelyeknek használata egyetlen tudományágra korlátozódik, s amelyek nem terjedtek el a köznyelvben, azonfölül magyar megfelelőjük is van, lehetőleg ne írjuk magyarosan. Ilyen pl. a spondylitis; természetesen megtartjuk az idegen írásmódot az idegen szókapcsolatokban: spondylitis tuberculosa.” (*Lőrincze*: 6:346.).

Azzal a reménnyel zárom tallózásomat a katonaoorvosi szaknyelv területén, hogy a kiválogatott hibák „tulajdonosai” nem tekintik személyes sérelmüknek „kiszervezésüket”, hanem inkább okulásra fordítják. Magam, mint a lap hosszú időn keresztül tevékenykedő szerkesztője, legalább ugyanolyan mértékben érezhetem magamat ludasnak azért, hogy annakidején a kéziratokból elmulasztottam kigyomlálni a „nyelvi gyomot”. Szolgáljon ezért mindannyiunk számára tanulságul, hogy felnőtt szakember létünkre is van még mit tanulnunk anyanyelvünk helyes használatával kapcsolatban.

IRODALOM

1. *Berrár J., Fábíán P., Szathmári I., Szende A., Terestyéni F.*: Nyelvtan — Stílus — Szónoklás. Kossuth, Bp. 1960.
2. *Grétsy L.*: Szaknyelvi kalauz. Közg. és Jogi Kiadó, Bp. 1964.
3. *Grétsy L.*: Anyanyelvi kaleidoszkóp. Gondolat, Bp. 1973.
4. *Karinthy Ferenc*: Nyelvelés. Gondolat, Bp. 1964.
5. *Lőrincze L.*: Édes anyanyelvünk. Akad. Kiadó, Bp. 1961.
6. *Lőrincze L.*: Nyelvművelő levelek. Gondolat, Bp. 1964.
7. *Lőrincze L.*: Nyelvőrségen. Akad. Kiadó, Bp. 1968.
8. *Szende A., Károly S., Soltész K.*: A szép magyar nyelv. Minerva, Bp. 1967.
9. *Tiszamarti A.*: Orvosi nyelvünk helyes magyarsága. MOKT, Bp. 1943.